

Graslandperceel

Een graslandperceel heeft een vegetatie met vooral grassen, maar ook met meerjarige, overblijvende kruiden. Gangbaar beheerde percelen bestaan voor bijna 100% uit hoogproductieve grassen. Er groeien weinig kruiden. Extensief beheerde percelen bevatten een lager aandeel grassen en meer kruiden. Graslanden komen voor op elke grondsoort, behalve op een zeer voedselarme, droge en kalkarme bodem. Hier ontwikkelt zich geen grasland, maar een heidevegetatie. Soms zijn in graslandpercelen sporen te vinden van aardkundige processen (bijvoorbeeld rivierduinen) en van vroegere bewoners (archeologische vindplaatsen). Zulke waarden maken deze percelen extra aantrekkelijk.

Doelstellingen

- behoud en/ of ontwikkeling weidevogelstand (zie Hoofdstuk 4 'Weidevogels')
- een voedsel- en rustplek voor wintergasten (zie Hoofdstuk 4 'Wintergasten')
- voedsel- en voortplantingsplek voor zoogdieren, insecten, amfibieën en reptielen
- bloemrijke of een schrale vegetatie (bijvoorbeeld boterbloemgrasland, blauwgrasland)
- behoud van cultuurhistorische en/of aardkundige waarden

Winst voor de natuur

In intensief beheerde graslandpercelen groeien vooral grassen als engels raigras, timothee en veldbeemd. Alleen de goede vliegers onder de dagvlinders verblijven er tijdelijk. Voedsel is er vaak niet. Het gaat om groot en kleine koolwitje, kleine vos, dagpauwoog, distelvlinder en atalanta. Soms is er de kleine vuurvlinder te vinden. In zulke percelen komen rustende, voedselzoekende en/ of broedende algemene vogelsoorten voor, zoals goudplevier, kolgans, spreeuw en Kievit. Bovendien verblijven er zoogdieren: haas, konijn en ree.

In iets minder intensief beheerde en bloemrijke percelen staan kruiden als scherpe boterbloem, veldzuring en echte koekoeksbloem. In situaties met een hoog waterpeil, weinig bemesting, minder vee en laat maaien nestelen soms meer zeldzame vogelsoorten als slobeend, zomertaling en watersnip. In enkele gevallen zijn ook kwartel en kwartelkoning broedend aanwezig. In dergelijke percelen komen veldmuis, aardmuis en bosmuis voor. Deze dienen op hun beurt als voedsel voor roofvogels, zoals torenvalk en ransuil, en zoogdieren als wezel en hermelijn. In extensief beheerde, soortenrijke graslanden op voedselrijke en vochtige bodems groeien planten als rode klaver, veldlathyrus en margriet. In graslanden op matig vochtige en matig voedselrijke zand-, leem- en zavelgronden zijn dit duifkruid, grote ratelaar en beemdkroon. In graslanden op droge voedselarme zand- en leemgronden grasklokje, tormentil en zandblauwtje. Hoe minder intensief een grasland wordt beheerd en hoe meer plantensoorten er groeien, des te meer soorten dagvlinders komen er voor: klein geaderd witje, groot dikkopje en koevinkje. Er zijn dan ook veel andere insecten, zoals krekels en sprinkhanen.

Meest geschikte lokaties

- al enigszins extensief beheerde percelen met een relatief voedselarme bodem: hier is snel resultaat te behalen
- met een zaadbank in de bodem, op plekken waar in het verleden een soortenrijk grasland was: in dat geval zullen gewenste soorten zich eerder vestigen dan via natuurlijke verspreiding;
- nabij natuurgebieden: planten en dieren bevolken een extensiever te beheren perceel in dat geval sneller dan wanneer dit ver van een natuurgebied ligt;
- naast een houtopstand of water: er is dan meer kans op 'aardige' soorten dan op een graslandperceel te midden van vele andere, soortgelijke percelen.

Max van Tilburg, melkveehouder te Hagestein: *"Als boer vind ik het belangrijk om de verscheidenheid in natuur en landschap in stand te houden. Daarom ben ik 3 jaar geleden begonnen om zware botanische beheerspakketten af te sluiten op een aantal percelen. Voor 2 percelen betekent dat geen mest, na half juli maaien en licht naweiden. De vergoeding is redelijk en het naweiden en kruidenrijke hooi past ook nog aardig goed in de bedrijfsvoering. En ik kan erg genieten van die kleurige bloemenpracht."*

Beheer van een gangbaar graslandperceel

Op gangbaar gebruikte graslandpercelen groeien vooral plantensoorten die om hun hoge voedingswaarde waardering genieten: engels raaigras, veldbeemd, timothee en witte klaver. De bruto jaarlijkse drogestofproductie ligt meestal tussen de 10 en 14 ton per ha. In perceelranden en slootkanten van intensief beheerde percelen groeien vaak nog vele andere plantensoorten. Zie 3.2.3 'Perceelrand', en 3.2.1 'Slootkant'. In zulke graslandpercelen zijn dieren als haas, konijn, kievit en scholekster aan te treffen. Lees behalve onderstaande tekst ook 4.1 onderdeel 'Weidevogels', blz. en 'Ganzen en andere grazende wintergasten'.

• Let op dieren bij werkzaamheden

Vanaf januari zijn er vaak jonge hazen in het perceel aanwezig. Die komt u tegen bij het rollen, slepen, bemesten, maaien en andere werkzaamheden. In de maanden april, mei en juni liggen er soms reekalveren. Die lopen vooral risico bij het maaien en andere oogstwerkzaamheden. Let daarom bij werkzaamheden goed op. Geef dieren de tijd om weg te komen. Rijd desnoods af en toe wat langzamer.

• Maai van binnen naar buiten of maai in delen

Het verdient de voorkeur percelen van binnen naar buiten te maaien. Dat is echter niet altijd mogelijk. Verdeel in dat geval het perceel in enkele delen en maai zoveel mogelijk van links naar rechts of net andersom. Begin in ieder geval zo ver mogelijk van de aanwezige dieren vandaan. Vliegen er veel alarmerende vogels rond, maai dan bijvoorbeeld een deel van het perceel vóór de middag en de rest erna. Of maai de ene dag een deel en de rest de volgende dag. Vogels met jongen zijn dan vaak vertrokken.

• Maai zo min mogelijk 's nachts

In het donker is het bijzonder moeilijk dieren en nesten op te merken en te sparen. Maai daarom bij voorkeur niet 's nachts.

• Gebruik een wildredder bij maaien

Een wildredder beperkt het sneuvelen van hazen en eenden. Deze werkt echter niet bij jonge weidevogels en reekalveren.

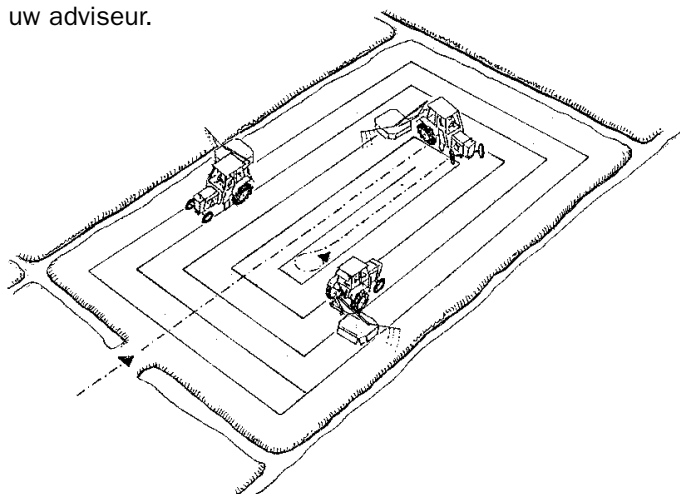
• Houd rekening met aardkundige en cultuurhistorische waarden

Wilt u een perceel scheuren, draineren of opnieuw inzaaien of wilt u maïs gaan verbouwen: houd rekening met eventuele aardkundige of cultuurhistorische waarden. Onder aardkundige waarden verstaan we rivierduinen, kreekkruggen, pingoruïnes en dergelijke. Cultuurhistorische waarden zijn archeologische vindplaatsen, resten van vroegere boerderijen, grafheuvels en dergelijke.

Arbeid en financiering

Het extra opletten bij werkzaamheden kost slechts weinig meer tijd. Het van binnen naar buiten maaien vergt enkele keren extra steken om een begin te maken, daarna kost het geen extra tijd. Voor het beheer van weidevogels kan mogelijk een overeenkomst worden afgesloten in het kader van een provinciale of landelijke regeling voor natuur- en landschapsbeheer (zie hfst. 5, Financieringsregelingen). Informeer bij uw adviseur.

Van binnen naar buiten maaien spaart onder andere jonge hazen

Beheer van een bloemrijk graslandperceel

Een grasland is bloemrijk als er veel bloeiende planten groeien. Vaak is het aantal soorten beperkt. Is het uitgangspunt een intensief beheerd en voedselrijk perceel, voer dan gedurende een aantal jaren een verschrallend beheer. Op zandgrond is dikwijls eerder resultaat te zien dan op klei- of veengrond. Vaak al na drie jaar als u de bemesting geheel stopt. Op klei- en veengrond duurt dit, afhankelijk van de bemestingstoestand en ontwatering van het perceel, vijf tot tien jaar of langer. Is de uitgangssituatie al een bloemrijk grasland en wilt u dit niet verder ontwikkelen, voer dan een zogenaamd eindbeheer. Een grote diversiteit aan plantensoorten leidt tot een grotere variatie aan insecten. Dat is gunstig voor jonge weidevogels. Deze vinden in laat gemaaide percelen behalve voedsel ook dekking. Bloemrijk grasland heeft een bruto drogestof productie van 6 tot 10 ton per ha per jaar. Wilt u het aantal soorten planten vergroten, zie dan 3.2.5 'Aanleg en beheer van schraal grasland'.

Maatregelen voor verschrallingsbeheer

• Bemest niet

Beperk het bemesten of, beter nog, stop hier helemaal mee. Bemesting verhoogt de voedselrijkdom en verlaagt het aantal plantensoorten.

• Teel zonodig een keer maïs

Is het perceel erg voedselrijk, teel dan één keer maïs. Daarmee haalt u veel voedingsstoffen uit de grond. Bemest niet of zo min mogelijk, anders heeft deze maatregel geen effect. Zaai na de maïsteelt streekeigen planten in of breng hooi uit een naburig natuurgebied op.

• Maai zo vaak als nodig en voer het maaisel af

Maai, zodra er voldoende gewas staat om te oogsten. Voer dit aan droogstaande koeien, jongvee of paarden. Gebruik zo licht mogelijk machines met brede banden. Voorkom zo de beschadiging. Die leidt tot het ontkiemen van allerlei lastige planten, zoals grote brandnetel en vogelmuur. Hou de volgende maaifrequentie aan, gebaseerd op het voorkomen van:

- voornamelijk Engels raaigras, veldbeemd: 3x maaien per jaar;
- voornamelijk fioringras, gestreepte witbol, veldzuring, scherpe boterbloem: 2x maaien per jaar;
- voornamelijk reukgras, fioringras, roodzwenkgras, koekoeksbloem, margriet: 2x maaien per jaar.

• Breng geen bagger op

Bagger zit vol meststoffen. Breng daarom geen bagger op het perceel. Anders moet u weer jaren verschrallen om de oude situatie terug te krijgen.

• Zet het waterpeil op

Plaats, indien mogelijk, een schutje in een watergang om het waterpeil op te zetten. Houd een verschil aan van 10 tot 40 cm tussen maaiveld en slootpeil. Hierdoor zal de vegetatie minder snel groeien, de vochtige bodem warmt in het voorjaar slechts langzaam op. Er verschijnen andere soorten. In veen- en kleigebieden vindt bovendien minder mineralisatie van de bodem plaats. Dit bevoordeelt de aanwezigheid van kruiden. Laat eventueel het peil vlak voor het maaien weer zakken voor een betere draagkracht. Zet het water na de oogst weer op. U kunt dit doen door in de dam of het schutje een gat te maken. Daarin steekt u een PVC-pijp met een bocht. Draait u de bocht naar beneden, dan zet u de afwatering in gang.

Uitgangssituatie	mei	juni	juli	aug	sep
vochtig, hoog productief, soortenarm/ruig	■		■		■
vochtig, matig productief, soortenarm/ruig		■			■
vochtig, laag productief, soortenarm/ruig			■		■
vochtig, matig productief, bloemrijk			■		■
vochtig, laag productief, soortenrijk			■	■	■
nat, hoog productief, soortenarm/ruig		■			■
nat, matig productief, bloemrijk			■		■
nat, laag productief, soortenrijk				■	

Maaifrequentie en -periode voor het verkrijgen van een bloemrijk perceelrand

Maatregelen voor eindbeheer

- **Bemest niet of zeer weinig en alleen met organische mest**

Gebruik maximaal tot 50 kg N per ha in de vorm van vaste mest. Daardoor houdt u de zuurgraad hoog (boven pH 5). Bekalk zo nodig.

- **Beweid extensief**

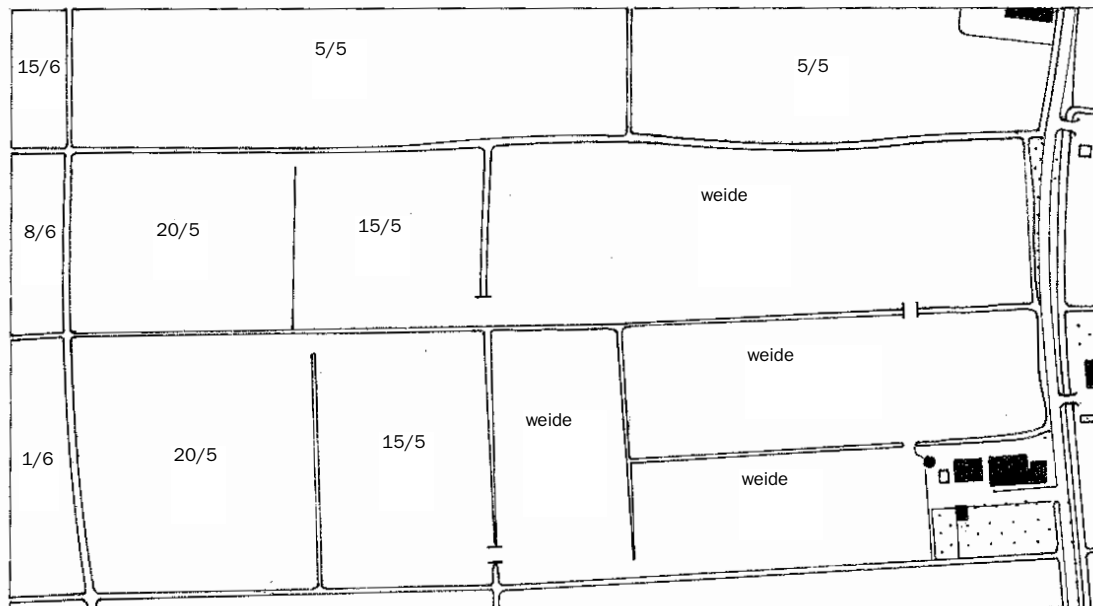
Beweid met één schaap per 1 tot 5 ha of één tot drie runderen of paarden per 3 tot 10 ha wanneer de drogestof productie circa 6 tot 7 ton per ha per jaar bedraagt. Voorkom sterke verzuivering door zonodig de beweidsdichtheid tijdelijk op te voeren.

- **Maaï twee maal per jaar of beweïd na**

Maaï één keer per jaar in augustus of september, of twee keer per jaar: in juni of juli en september of oktober. Gebruik zo licht mogelijk machines met brede banden. Stel de maaihoogte af op 7 tot 10 cm boven maaiveld. Nabeweiden na de eerste keer maaien kan ook, zie hierboven.

- **Onderhoud het schutje**

Onderhoud het schutje dat zorgt voor een hoog waterpeil. Normaal gaan houten schutten 5 tot 10 jaar mee.

*Plattegrond van een bedrijf met percelen met verschil in maaidata (mozaïekpatroon)
Afplaggen van grasland versnelt verschraling van de bodem*

Arbeid en financiering

De maatregelen voor een verschralend beheer brengen op jaarbasis minder arbeid met zich mee dan het gangbare beheer van graslandpercelen. Dat geldt ook voor de maatregelen bij eindbeheer. Voor een beheersvergoeding kunt u mogelijk gebruik maken van een landelijke of provinciale regeling voor natuur- en landschapsbeheer (zie hfst. 5, Financieringsregelingen). Informeer bij uw adviseur.

Beheer van een schraal graslandperceel

In een schraal grasland groeien meer verschillende plantensoorten dan in een bloemrijk grasland. Op veen- en kleigrond praten we over blauwgrasland, op zand- en lössgrond over kalkgrasland. Wanneer het uitgangspunt een voedselrijk, intensief beheerd of bloemrijk perceel is, voer dan een verschralend beheer. Dat kost een flink aantal jaren als u een echt soortenrijke wilt bereiken. Op zandgrond gaat verschralen sneller dan op klei- of veengrond. Staan de beoogde soorten er (al), dan kunt u het eindbeheer voeren. De bruto drogestof productie van een schraal, soortenrijk graslandperceel ligt globaal tussen de 4 en 6 ton per ha per jaar.

Maatregelen voor een verschralend beheer

- **Bemest niet**

Bemesten verhoogt de voedselrijkdom. Dat gaat ten koste van het aantal plantensoorten.

- **Maai meer keren per jaar en voer het maaisel af**

Maai, zodra er voldoende gewas staat om te oogsten. Voer het gewas aan droogstaande koeien, jongvee of paarden. Gebruik zo licht mogelijke machines met brede banden. Voorkom zodebeschadiging. Die leidt tot het ontkiemen van allerlei lastige planten, zoals grote brandnetel en vogelmuur

- **Breng geen bagger op**

Bagger zit vol met meststoffen. Breng dan ook geen bagger op het perceel. U moet anders weer jaren verschralen om de oude situatie terug te krijgen.

- **Plag zo nodig de grond (deels) af**

Versnel eventueel het verschralingsproces door de toplaag minstens 10 cm af te graven en af te voeren. Dit is duur. Een alternatief is dat u de schone, schrale ondergrond naar boven werkt en de toplaag naar onderen. Ook dit kost geld. Beide werkwijzen zijn daarom vooral toepasbaar op kleine oppervlakten. Na afplaggen of omzetten kan het zinvol zijn het perceel opnieuw in te zaaien met de vroeger aanwezige en gewenste plantensoorten

- **Zet het waterpeil op**

Plaats, indien mogelijk, een schutje in een watergang om het waterpeil op te zetten. Houd een verschil aan van 10 tot 40 cm tussen maaiveld en slootpeil. Hierdoor zal de vegetatie minder snel groeien, de vochtige bodem warmt in het voorjaar slechts langzaam op. Er verschijnen andere soorten. In veen- en kleigebieden vindt bovendien minder mineralisatie van de bodem plaats. Dit bevoordeelt de aanwezigheid van kruiden. Laat eventueel het peil vlak voor het maaien weer zakken voor een betere draagkracht. Zet het water na de oogst weer op. U kunt dit doen door in de dam of het schutje een gat te maken. Daarin steekt u een PVC-pijp met een bocht. Draait u de bocht naar beneden, dan zet u de afwatering in gang.

Maatregelen voor eindbeheer

- **Bemest alleen als het echt nodig is**

Bemest alleen om te voorkomen dat de bodem te zuur wordt (pH < 5). Bemest dan met maximaal 25 kg N per ha aan vaste mest.

- **Beweid extensief**

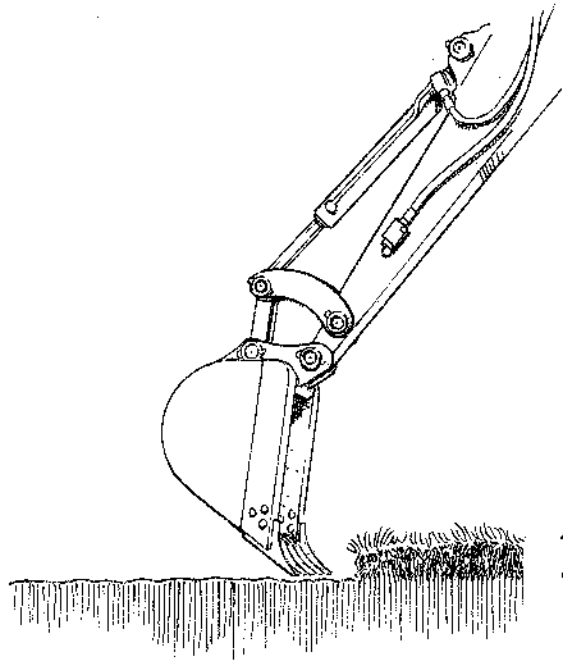
Beweid met één schaap per 1 tot 5 ha of één tot drie runderen of paarden per 3 tot 10 ha als de drogestof productie circa 4 tot 6 ton per ha per jaar is.

- **Maai één of twee maal per jaar**

Maai één keer per jaar in augustus of september, of twee keer per jaar: in juni of juli en september of oktober. Gebruik zo licht mogelijk machines met brede banden. Stel de maaihoogte af op 7 tot 10 cm boven maaiveld.

- **Houd het waterpeil hoog**

Onderhoud het schutje dat zorgt voor een hoog waterpeil. Normaal gaan houten schutten 5 tot 10 jaar mee.

Arbeid en financiering

De maatregelen voor een beheer gericht op het verkrijgen een schraal graslandperceel brengt op jaarbasis niet meer extra arbeid met zich mee dan het beheer van een bloemrijk graslandperceel. Dat geldt ook voor de maatregelen voor eindbeheer. Voor een beheersvergoeding kunt u mogelijk gebruik maken van een landelijke of provinciale regeling voor natuur- en landschapsbeheer (zie hfst. 5, Financieringsregelingen).

Informeer bij uw adviseur.